

panelið

Kommunurnar og bygdamenningin

Spurningurin um bygdamenning hevur verið nógv framt seinastu tíðina. Hugtakið er viðgjort og lýst út frá nógvum ymiskum sjónarmiðum. Sjálvur fari eg at viðgera málið út frá einum kommunalpolitiskum sjónarmiði.

Út frá hesum sjónarmiði vil eg byrja við at siga, at megintreytin fyri góðari og sunnari bygdamenning má vera, at vit fáa eitt stórra kommunalt sjálfstýri, og at tær føroysku kommunurnar verða munandi styrktar figgarliga. Eg eri av teirri áskoðan, at tað er úti í kommununum at bygdamenningin skal fremjast, og at hon ikki verður framd varandi, uttan so, at kommunurnar fáa størri seldir og betri kor at virka undir.

I dag eru føroysku kommunurnar so illa fyri figgarliga, at tær als ikki eru førar fyri at loysa allar teir spurningar, sum megu og skulu loysast, um nakað grundarlag skal vera undir eini góðari og sunnari bygdamenning.

I hesum sambandi vil eg siga eitt sindur um tað figgarliga býti millum landið og kommunurnar. Kannningar, sum gjordar eru av Føroya Kommunufelag, hava sýnt, at meðan kommunurnar fyri 20 til 30 árum síðani fingi umleið helmingin av samlaðu

almennu inntøkunum, so fáa tær bert millum triðing og fjórðing av somu inntøkum í dag. Hetta vil við øðrum orðum siga, at kommunurnar hesi seinastu árin hava verið fyri figgarligum vanbýti. Krøvini til tær føroysku kommunurnar eru kortini ikki minni. Tað er tvørtur ímóti. Tey eru vordin nógv, nógv størri. Og i kommunum ella bygdamenning eru kravini rættuliga stór og støðugt vaksandi.

Orsøkirnar til tað skeiva býtið millum landið og kommunurnar, eru fleiri, og skal eg nevna nakrar av teimum. Ein orsøk er, at vit fyrst í fímti árunum fingi lóg um rentuskatt, sum fer óskerdur í landskassan. Ein onnur orsøk er, at lön-

arvøktsturin, sum verið hevur seinastu árin, lutfalsliga hevur givið meira skatt til landskassan enn til kommunurnar. Hetta kemst av, at hægri ein inntøka er, lutfalsliga meira verður goldið i landskassan. Ein triðja orsøk er, at tollurin, sum kommunurnar onki fáa av, orsakað av beinleiðis hækkingum og tí okta forbrúkinum, er fleirfaldaður hesi árin. Aðrar orsøkir eru, at vit hava fingið eitt innflutningsgjald uppá 13 pst., sum fer óskert i landskassan og at vit fyrst í einum ári síðani fingi lóg um skattning av partafeløgum og at partafelagsskatturin eftir hesi lóg verður býttur soleiðis, at landskassan fær 70 pst., meðan kommunurnar bert fáa 30 pst. av hesum

skatti. Býtið av vanligu skattinum er annars tað, at kommunur við hampuliga høgum skattaprosenti, fáa umleið 40 pst., meðan landskassan fær 60 pst.

Niðurstøðan i hesum føri má verða, at skulu tær føroysku kommunurnar lúka tey krav, sum ein góður og sunnur bygdamenningarpolitikkur setur kommununum, so má vend koma i á hesum øki.

Spurningurin er so, hvussu hetta eigur at verða gjørt, ella hvussu hetta kann verða gjørt. Eg vil mæla til, at rentuskatturin, saman við skattinum av vinningsbýti — i verandi figgarári er hetta tað uppá umleið 4,5 mill. kr. — hvørt ár fer sum eitt innskot i ein før-

oyskan kommunalan lángrunn, sum kann gera lántreytirnar hjá teimum føroysku kommununum munandi betri enn tær eru i dag. Viðari vil eg mæla til, at lógin um skattning av partafeløgum verður broytt, soleiðis at kommunurnar i minsta lagi fáa 40 pst. av hesum skatti, og landskassan i mesta lagi 60 pst. Til endans vil eg mæla til, at landskassan og rikiskassan sleppa føroysku kommununum undan at gjalda partar av ymiskum almennum útreiðslum, ið sambært uppskotið til lógtingsfiggarlóg fyri figgarárið 1978/79 eru uppá stívar 12 mill. kr. Talan er um gjöld til gjaldstovuna fyri uppkrevjing av skatti, um gjöld til landsvegagrunnin og um kommununartar part av ymiskum sosialum veitingum.

Eitt annað mál, er studningurin, sum rikiskassan og landskassan lata kommununum. Her er t.d. talan um 50 pst. av útreiðslunum til skulabygging, 75 pst. til havnabygging og 75 pst. til lendingar, bátahyljar og bátadráttar. Her er talan um studning, sum verður latin yvir ávíst áramál. Er ein kommuna skjót á sjóvarfallinum og byggir fyrst i skeiðinum, má hon taka bankalán uppá studningin, ið verður útgoldin yvir tað ávísa áramálið. Her verður talan um eitt so stórt rentutap, at stórar partur av studninginum als ikki kemur kommununum til góðar, men fer beinleiðis i teir væl fyltu kassarnar hjá bankunum. Er ein kommuna hinvegin sein á sjóvarfallinum og byggir seint i skeiðinum, verður studningurin etin upp av prísvøkstri.

Ein loysn kundi verið, at kommunurnar istaðin fyri hendan studning, fingi ein árigan bankastudning úr landskassanum og rikiskassanum, og at hesin studningur varð latin i mun til skattaprosentið hjá tí einstøku kommununi.

Ein treyt fyri menning úti um landið er eisini, at almenna umstingin og skúlasøkapurin, i tann mun tað letur seg gera, verða lögð úti um landið.

Sum dømi um, hvussu illa tær føroysku kommunurnar eru fyri figgarliga, kann eg nevna eina kommunu við sløkum 1000 íbúgvum, sum við seinastu skattaálíking hevði eitt skattaprosent uppá 16. Við hesum

I dag:

Vilhelm Johannesen, blaðstjóri og formaður Føroya Kommunufelags

— Megintreytin fyri góðari og sunnari bygdamenning má vera, at vit fáa eitt stórra kommunalt sjálfstýri, og at tær føroysku kommunurnar verða munandi styrktar figgarliga. Eg eri av teirri áskoðan, at tað er úti í kommununum at bygdamenningin skal fremjast, og at hon ikki verður framd varandi, uttan so, at kommunurnar fáa størri og betri kor at virka undir, skrivar Vilhelm Johannesen m.a. i panelgreinini.

skattaprosenti hevði hon pening til rentu og avdrátt av føstum lánunum. Hon hevði pening til tær lógbundnu útreiðslurnar og til tær føstu umstingarlígu útreiðslurnar. Men hon hevði onki oyra til nakað annað. Hon hevði onki oyra til býarplanlegging, onki oyra til útstyking, onki til vegagerð og kloakkering, onki til barnagarðar og spælláss, onki til aðrar fritíðarfacilitetir o.s.fr.

Men er ein bygd i menning, so eru býarplanlegging, útstykingar, vegagerðir, kloakkeringar, barnagarðar, spælláss, aðrir fritíðarfacilitetir og mangt, mangt annað ein treyt.

Og hóast óttar lániskuldur og hóast støðugt hækkað skattaprosentir, eru tær føroysku kommunurnar als ikki førar fyri at loysa hesar uppgávur, og tí er vandi fyri, at tann bygdamenningin, sum talan er um og sum vit fyrst í ein part hava i dag, bert verður eitt tíðaravmarkað fyrbrigdi.

Vilhelm Johannesen

Nr. 5		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	
19.100		kr.		26.700		kr.		4.100	
42.300		kr.		42.300		kr.		4.100	
58.400		kr.		58.400		kr.		12.300	
76.200		kr.		76.200		kr.		18.400	
122.100		kr.		122.100		kr.		26.700	
169.200		kr.		169.200		kr.		47.100	
360.000		kr.		360.000		kr.		69.300	
748.400		kr.		748.400		kr.		160.000	
meira enn		kr.		meira enn		kr.		345.400	
meira enn		kr.		meira enn		kr.		440.100	
Nr. 6		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	
Nr. 4		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	
Nr. 3		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	
Nr. 2		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	
Nr. 1		LÖGTINGSLÓV um bygging og skattalóg		Er innifinn meira enn		men ekki meira enn		verður frjáðráttur	